

Att stödja personer med nedsatt beslutsförmåga att uttrycka sin vilja

Anders Bergh
24-25 maj
Demensdagarna
Örebro

Kort om demenssjukdom

- Ca 130 000 – 150 000 personer har en demenssjukdom i Sverige
- Sjukdomen leder till kognitiva svårigheter
- Sjukdomen pågår under lång tid och den enskilda blir sämre och sämre

Personer med nedsatt beslutsförmåga

- Personer med nedsatt beslutsförmåga är en vid grupp.
- Stor acceptans inom funktionshindersområdet.
- Inom demensvården var man mer oförstående
- Viktigt ta del av kunskap från näraliggande områden

Vad är det som händer på bilden?

*”Äldre ska hellre fara illa på eget beråd
än ha det bekymmerslöst enligt andras
bestämmelser”*

Ett återkommande problem

- 1950-tal. Debatten om äldres liv på landets ålderdomshem. Hemtjänsten tar sin första staplande steg
- 1981. Slutbetänkande – Omsorgskommittén. Betonar bl.a. respekten för den enskildas självbestämmande och delaktighet
- 1982. Socialtjänstlagen. Betoning på självbestämmande, delaktighet, individens betydelse etc.
- 1992. Ädelreformen. Stärka det sociala perspektivet. Motverka långvårdens hospitalisering
- 1993. LSS. Ökad makt till personer med funktionsnedsättning
- 1995. Psykiatrireformen. Avinstitutionalisering. Makt till individen
- 2011. Nationell värdegrund för äldre i SoL
- 2013. Regeringen säger nej till en lag som skulle göra det möjligt att använda tvång inom demensvården

Självbestämmande är grunden för socialtjänstens arbete

- En del av grunden för 1990-talets avinstitutionaliseringar
- Det handlar om vår syn på andra människor – dvs mänskliga rättigheter
- Lagförslag i riktning mot att inskränka självbestämmande kan vara början mot en annan syn på andra människor

2016 får Socialstyrelsen ett regeringsuppdrag

- Att stödja personer med nedsatt beslutsförmåga att uttrycka sin vilja
- Vi kan snart konstatera att man inom funktionshinderområdet är på banan
- Inom demensområdet är det svårare att hitta redan befintliga stöd

Läget år 2016

- Lagstiftningsvägen – redan överspelat
- Personalen tar beslut, t.ex. ett team – hypotetiskt samtycke – Oklart läge
- Ställföreträdare tar beslut – Betänkande finns men ingen proposition - kommer dock inte att lösa problemen
- Det talas en del om framtidsfullmakter

Då får Socialstyrelsen ett nytt uppdrag

Ljuset i tunneln – en basal foxtrot

”Vi frågar aldrig personer med demenssjukdom om deras vilja. De blir bara frustrerade av frågor de inte förstår. Vi påbörjar något och ansluter de så utgår vi från att de vill. Ansluter de inte så provar vi något annat.”

Demensteamet i Bromma

Lösningen är en ”basal” Foxtrot. Två fram ett bak.
(Man provar sig fram och med tiden lär man sig vad de man samspelar med vill)

En lösning börjar växa fram

- Utgå från att alla har en vilja
- Vilja är en process – den kan behöva växa fram. Av det följer:
 - En viljeyttring har en viss kvalitet – den kan variera i styrka och tillförlitlighet
 - En svag vilja kan stödjas – t.ex. genom nya erfarenheter
- Den enskildes vilja är en bättre utgångspunkt än att andra går in och bestämmer – men det förpliktigar. Stort behov av Uppföljning!!!

Grunden för metodstödet

1. Mörkblå områden - Oproblematiska

2 & 3. Ljusblå och vita områden. Här kan de enskildas vilja stödjas. T.ex:

- Kommunikationsstöd (hjälpmedel, lättläst, bilder, kroppsspråk)
- Anpassa informationen till personens förutsättningar (t.ex. prova insatsen)

Vid nedsatt beslutsförmåga blir område 2 och 3 större

Socialtjänsten ska alltid verka för "Bästa tillgängliga vilja"

”Bästa tillgängliga vilja”

- Utgå alltid från att alla har en vilja
- Viljan kan variera i styrka (kvalitet)
- Ge personen bra förutsättningar (stöd) att uttrycka sin vilja – fånga den
- Ställ dig frågan – är detta bästa tillgängliga vilja
- Vårda viljan – dvs. ge personen möjlighet att utveckla sin vilja likaväl som att ändra sin vilja

Vad är det som behöver stödjas?

De enskilda kan behöva stöd att:

- Kommunicera
- Förstå information om insats och dess innehåll
- Värdera en insats

Behov inom livsområden som ...

- **Kommunikation**

(Ta emot och sända meddelanden, diskutera, hantera kommunikationsutrustning etc.)

- **Lärande och att tillämpa kunskap**

(Se, lyssna, fokusera uppmärksamhet, lösa problem, fatta beslut etc.)

- **Allmänna uppgifter och krav**

(Företa och genomföra uppgifter/rutiner, hantera stress etc.)

Fler tips

- Kan ett beslut delas upp i flera mindre beslut?
- Undvika abstrakta ord
- Låt personen prova på det hen inte vet vad det är eller förstår
- Ta hjälp av person den enskilde litar på
- Skapa valmöjligheter
- Följ upp

Sammanfattningsvis

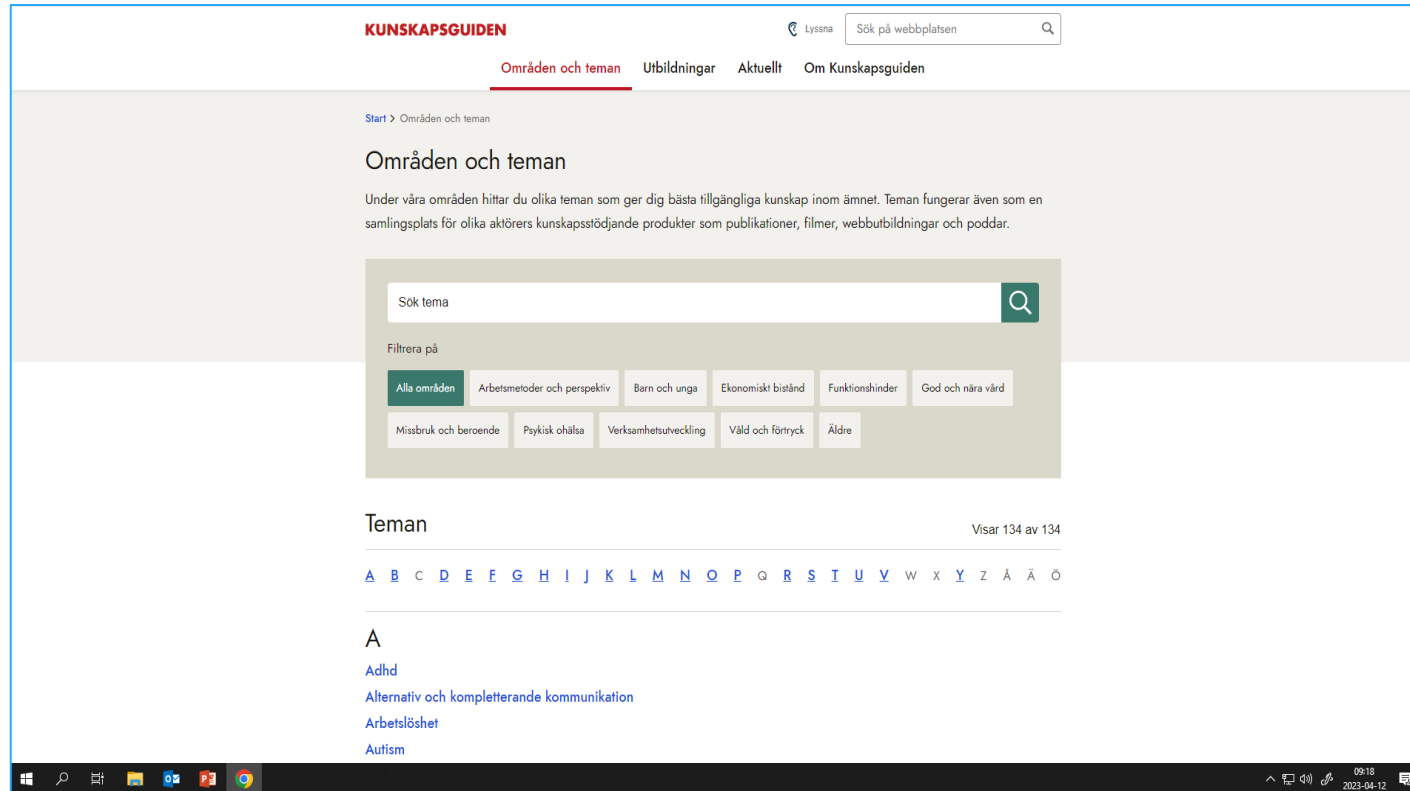
Tidigare talade vi ofta om samtycke i absoluta termer:

- Ja
- Nej

Med begreppet "Bästa tillgängliga vilja" – blir den enskildes vilja en process som också kan:

- Stödjas (...och)
- Tillåtas växa fram

Stöd hittar ni på Kunskapsguiden

The screenshot shows the website 'KUNSKAPSGUIDEN' with a search bar and navigation menu. The main content area is titled 'Områden och teman' and includes a search box for topics and a filter menu. The filter menu is currently set to 'Alla områden' and lists various categories such as 'Arbetsmetoder och perspektiv', 'Barn och unga', 'Ekonomiskt bistånd', 'Funktionshinder', 'God och nära vård', 'Missbruk och beroende', 'Psykisk ohälsa', 'Verksamhetsutveckling', 'Väld och förtryck', and 'Äldre'. Below the filter menu, there is a list of topics under the heading 'Teman', with a count of 'Visar 134 av 134'. The list is currently filtered by the letter 'A', showing 'Adhd', 'Alternativ och kompletterande kommunikation', 'Arbetslöshet', and 'Autism'. The website is displayed in a browser window with a Windows taskbar at the bottom.

www.kunskapsguiden.se

Ingångssida för respektive tema

Stöd via två teman på Kunskapsguiden. Område:

- Äldre
- Funktionshinder

De heter:

Stödja äldre personers vilja

Stödja vuxna personers vilja

The screenshot shows the 'KUNSKAPSGUIDEN' website. The main navigation bar includes 'Områden och teman', 'Utbildningar', 'Aktuellt', and 'Om Kunskapsguiden'. A search bar is located in the top right corner. The page title is 'Stödja äldre personers vilja'. Below the title, there is a brief introduction: 'Äldre personers vilja ska vara vägledande för de insatser äldreomsorgen ger. Många äldre personer med behov av omsorg har nedsatt beslutsförmåga och behöver stöd för att uttrycka sin vilja. Därför behöver äldreomsorgen ge detta stöd. Temat är ett metodstöd som ger råd om hur du kan stödja äldre personer med nedsatt beslutsförmåga att uttrycka sin vilja.' The page features a grid of nine content cards, each with a title and a brief description:

- Personens vilja är viktig >**: Äldreomsorgen behöver ge varje person förutsättningar att uttrycka sin vilja, försöka att fånga denna, utveckla viljan och observera om den förändras.
- För bästa tillgängliga vilja >**: Skapa så goda förutsättningar som möjligt för äldre personer att uttrycka sin vilja. För att uppnå bästa tillgängliga vilja kan man arbeta utifrån åtta steg.
- Konkret stöd >**: Att stödja äldre personer med nedsatt beslutsförmåga att uttrycka sin vilja handlar bland annat om att stödja deras resurser och använda sig av alternativa vägar för kommunikation.
- Stöd i myndighetsutövning >**: Stöd i myndighetsutövningen kan till exempel vara att ha anpassad information tillgänglig i olika format, ett individuellt anpassat stöd under utredningen och långsiktigt stöd.
- Stöd i utförandet >**: Utföraren kan stödja äldre personer att uttrycka sin vilja i planeringen av hur insatserna ska utföras. Utföraren är ofta den som först märker om en persons vilja förändras, och har därför en central roll i uppföljningen.
- Vilja och välfärdsteknik >**: Välfärdsteknik kan vara en del av det stöd som ges till en person. Som för annat stöd ställer lagstiftningen krav på frivillighet, självbestämmande och delaktighet för den enskilde vid val och användning av välfärdsteknik.
- Regler för samtycke >**: Den enskilde behöver ge sitt...
- Regler om ställföreträdare >**
- Publikationer >**: Här hittar du aktuella publikationer

Där tas följande upp:

- Varför är den enskildes vilja så viktig
- Hur uppnår man "Bästa tillgängliga vilja"
- Konkret stöd
- Stöd i myndighetsutövning
- Stöd i utförandet
- Vilja och välfärdsteknik
- Regler om samtycke och ställföreträdare

The screenshot shows the 'KUNSKAPSGUIDEN' website. The main heading is 'Stödja äldre personers vilja'. Below the heading, there is a paragraph: 'Äldre personers vilja ska vara vägledande för de insatser äldreomsorgen ger. Många äldre personer med behov av omsorg har nedsatt beslutsförmåga och behöver stöd för att uttrycka sin vilja. Därför behöver äldreomsorgen ge detta stöd. Temat är ett metodstöd som ger råd om hur du kan stödja äldre personer med nedsatt beslutsförmåga att uttrycka sin vilja.'

The page features a grid of nine content cards, each with a title and a brief description:

- Personens vilja är viktig >**: Äldreomsorgen behöver ge varje person förutsättningar att uttrycka sin vilja, försöka att fånga denna, utveckla viljan och observera om den förändras.
- För bästa tillgängliga vilja >**: Skapa så goda förutsättningar som möjligt för äldre personer att uttrycka sin vilja. För att uppnå bästa tillgängliga vilja kan man arbeta utifrån åtta steg.
- Konkret stöd >**: Att stödja äldre personer med nedsatt beslutsförmåga att uttrycka sin vilja handlar bland annat om att stödja deras resurser och använda sig av alternativa vägar för kommunikation.
- Stöd i myndighetsutövning >**: Stöd i myndighetsutövningen kan till exempel vara att ha anpassad information tillgänglig i olika format, ett individuellt anpassat stöd under utredningen och långsiktigt stöd.
- Stöd i utförandet >**: Utföraren kan stödja äldre personer att uttrycka sin vilja i planeringen av hur insatserna ska utföras. Utföraren är ofta den som först märker om en persons vilja förändras, och har därför en central roll i uppföljningen.
- Vilja och välfärdsteknik >**: Välfärdsteknik kan vara en del av det stöd som ges till en person. Som för annat stöd ställer lagstiftningen krav på frivillighet, självbestämmande och delaktighet för den enskilde vid val och användning av välfärdsteknik.
- Regler för samtycke >**: Den enskilde behöver ge sitt...
- Regler om ställföreträdare >**
- Publikationer >**: Här hittar du aktuella publikationer

Ett "Introduktions- och diskussionsmaterial"

**Att stödja vuxna personer med
nedsatt beslutsförmåga att uttrycka
sin vilja**
– Introduktion och diskussion

Vad är det viktiga att ni kommer ihåg

- Det finns alltid en risk att självbestämmandet åsidosätts.
- Den enskildas vilja är en förutsättning för bra kvalitet – därför ska personer med behov av stöd att uttrycka sin vilja också få stöd!
- Kan ni få stöd av kollegorna inom Funktionshinderområdet?
- ”Bästa tillgängliga vilja” – användbart, men förpliktigar!
- Samarbetet mellan handläggare och utförare blir allt viktigare i takt med nedsatt beslutsförmåga

- Basal foxtrot – bra att tänka med. *Genom samspel lär man känna varandra*
- Stöd och stödmaterial finns på Kunskapsguiden
- Viktigt utnyttja den tidiga fasen av demenssjukdomen
- Finns förslag om hur andra ska kunna ge samtycke när beslutsförmåga saknas (SOU 2020:14) – dock ingen proposition
- Framtidsfullmakt kan användas. Krävs att den görs i tid

anders.bergh@socialstyrelsen.se

**Mer information finns på:
www.socialstyrelsen.se**